

i politolohichni doslidzhennia, 2017, № 1, S. 51–61; Arzumanova T. Rosiiany v natsionalnii politytsi bilshovykiv v USRR v 1920-kh rokakh (na prykladi Kharkivshchyny) [The Russians in National Bolsheviks Policy in the USCR in 1920-s]. In: *Aktualni problemy vitchyznianoï ta vsesvitnoï istorii, Kharkiv*, 2008. Vyp. 11., S. 204–212.

5. Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1926 goda: Ukrainskaya Sotsialisticheskaya Sovetskaya Respublika. Pravoberezhnyy podrayon. Levoberezhnyy podrayon. Narodnost. Rodnoy yazyk. Vozrast. Gramotnost, T. 12, otd. 1 [All-Union Population Census of 1926: The Ukrainian Socialist Soviet Republic. Right-bank subarea. The left-bank sub-district. The nationality. Native language. Age. Literacy (Vol.12)], M.: Izdanie TsSU Soyuza SSR, 1928, S. 286–288, 291–293, 309–313.

6. Vsesoiuznyi perepys liudnosti 1926 r.: Ukrainka sotsiialistychna radianska respublika. Step. Dniprianskiy promyslovyy pidraion. Hirnychiy pidraion. Natsionalnist, ridna mova, vik, pysmennist, T. XIII, vid.1 [All-Soviet Union population census of 1926 Ukrainian Soviet Socialist Republic. Steppe. Dnipryans'kyi industrial subregion. Mountain subregion. Nationality, mother tongue, age, literacy (Vol.13)], M.: Vydannia TsSU Soiuza RSR, 1929, S. 12–38, 247–256, 340–353.

7. Iefimenko V. Stvorennia rosiiskykh natsionalnykh raioniv USRR [The Creation of Russian national areas of SSR]. In: *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*, 2012, № 21, S. 84–89.

УДК 94 (744.6): 372.48

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В ДОНБАСІ У 1920–30-ті РОКИ

Інна Мартинчук

(Донецький національний університет імені Василя Стуса)

У статті йдеться про напрями державної національної культурної політики на Донбасі у 1920–30-ті роки. Автор намагається дати розгорнуту характеристику діяльності національних видавництв, театрів, театральних студій. На прикладі діяльності творчої інтелігенції – представників етнічних спільнот ми робимо спробу зрозуміти сутність змін у формуванні і розвитку духовної культури, їх позитивні риси і недоліки, ставлення населення до таких культурних явищ як національна драматургія, поезія, театр. Однак саме через те, що культурні явища були надзвичайно багатогранними, говорити про вичерпні відповіді на усі питання, поставлені в ході проведення коренізації, не доводиться. Саме тому метою статті є висвітлення культурних процесів є багатоетнічному середовищі Донбасу в 20–30-ті рр. ХХ ст., а також впливу цих явищ на розвиток національної свідомості етнічних груп населення регіону.

У процесі дослідження виявлено, що державні структури приділяли велику увагу періодичним виданням національних меншин – газетам, журналам. Як правило, за своїм характером вони виконували роль агітації і пропаганди серед різних етносів радянського способу життя. Тому ці періодичні видання були не надто популярними серед різних національностей.

Значне місце у культурному житті різних національностей зайняло театральне мистецтво. Зокрема, на початку 1920-х років створювались і активно розвивались театральні колективи етнічних меншин. Але держава надавала свою підтримку тільки тим театрам, які здійснювали постановки або революційного характеру з агітаційно-пропагандистським наповненням, або показували на сцені досягнення радянського будівництва та національної політики.

Незважаючи на тотальний контроль із боку більшовицької партії та державних установ, активна діяльність творчих осередків привела до значного поживлення культурного життя, підштовхнуло до активізації проявів національної культури, відродження якої було перервано політичними репресіями і вбивствами визначних представників творчої еліти.

Ключові слова: Донбас, коренізація, етнічна меншість, етнічна культура, національний театр, літературний гурток.

Ethnocultural processes in Donbas in 1920-30-th years

Inna Martinchuk

(Vasyl' Stus Donetsk National University)

The article deals with the directions of the state national cultural policy in the Donbas in the 1920–30s. The author tries to give a detailed description of the activities of national publishing houses, theaters, theater studios. By the example of the creative intelligentsia, the representatives of ethnic communities, we try to understand the essence of changes in the formation and development of spiritual culture, their positive features and disadvantages, the attitude of the population to such cultural phenomena as national dramaturgy, poetry, theater. However, precisely because cultural phenomena were extremely multifaceted, it is not necessary to talk about exhaustive answers to all questions raised during the course of coronation. That is why the article aims to highlight the cultural processes in the multi-ethnic environment of Donbas in the 20's and 30's of the 20th century, as well as the impact of these phenomena on the development of the national consciousness of ethnic groups in the region.

In the course of the study, it was discovered that state structures paid a lot of attention to periodicals of national minorities - newspapers and magazines. As a rule, they played the role of agitation and propaganda among the various ethnic groups of the Soviet way of life in their nature. Therefore, these periodicals were not very popular among different nationalities.

Significant place in the cultural life of different nationalities took theatrical art. In particular, in the early 1920s, theatrical groups of ethnic minorities were created and intensively developed. But the state supported only those theaters that were staged or revolutionary with propaganda or demonstrated on the stage of the achievements of Soviet construction and national politics.

Despite the total control by the Bolshevik Party and state institutions, the active work of the creative centers has led to a significant revival of cultural life, pushing for the revival of manifestations of national culture, the revival of which was interrupted by political repressions and the killing of prominent representatives of the creative elite

Key words: Donbass, ethnic communities, coronation, ethnic culture, national theater, literary circle.

Етнокультурные процессы в Донбассе в 1920–30-е годы

Инна Мартыничук

(Донецкий национальный университет имени Василя Стуса)

В статье говорится о направлениях государственной национальной культурной политики на Донбассе в 1920–30-е годы. Автор пытается дать развернутую характеристику деятельности национальных издательств, театров, театральных студий. На примере творческой интеллигенции – представителей этнических сообществ мы делаем попытку понять сущность изменений в формировании и развитии духовной культуры, их положительные черты и недостатки, отношение населения к таким культурным явлениям как национальная драматургия, поэзия, театр. Однако именно потому, что культурные явления были чрезвычайно многогранными, говорить о исчерпывающих ответах на все вопросы, поставленные в ходе проведения коренизации, не приходится. Именно поэтому целью статьи является освещение культурных процессов в политико-этнической среде Донбасса в 20–30-е гг. XX в., а также влияние этих явлений на развитие национального сознания этнических групп населения региона.

В процессе исследования выявлено, что государственные структуры уделяли большое внимание периодическим изданиям национальных меньшинств – газетам, журналам. Как правило, по своему характеру они выполняли роль агитации и пропаганды среди различных этносов именно советского образа жизни. Поэтому периодические издания были не слишком популярны среди различных национальностей.

Значительное место в культурной жизни этносов заняло театральное искусство. В частности, в начале 1920-х годов создавались и активно развивались театральные коллективы этнических меньшинств. Но государство оказывало свою поддержку только тем театрам, которые осуществляли постановки или революционного характера с агитационно-пропагандистским наполнением, или показывали на сцене достижения советского образа жизни и национальной политики.

Несмотря на тотальный контроль со стороны большевистской партии и государственных учреждений, активная деятельность творческих организаций привела к значительному оживлению культурной жизни, подтолкнула к активизации проявлений национальной культуры, возрождение которой было прервано политическими репрессиями и убийствами выдающихся представителей творческой элиты.

Ключевые слова: Донбасс, коренизация, этническая группа, этническая культура, национальный театр, литературный кружок.

В умовах необхідності проведення урівноваженої політики дерусифікації сходу та півдня України, сучасної гостроти мовного питання, що точиться в Україні та за її межами, варто звернутись до аналогічних подій минулого, а саме 1920–30-х років, які яскраво демонструють можливості і ризики коренизації, дають зрозуміти напрями діяльності влади до культурних потреб населення в залежності від політичної ситуації. Вивчаючи культурні процеси в Донбасі у 1920–30-ті роки, можна не тільки визначити стан розвитку культурної сфери, а й з'ясувати особливості даних процесів у країні на прикладі багатоетнічного регіону.

Зокрема йдеться про організацію літературного і театрального процесів серед етнічних спільнот регіону, проблеми і досягнення в цих сферах культурного життя.

Формування системи національних видавництв, відкриття національних театрів, театральних студій привело до поживлення культурного життя етносів, підштовхнуло їх до розуміння цінностей національної культури, формування національної свідомості. На прикладі діяльності творчої інтелігенції – представників етнічних спільнот ми зробимо спробу зрозуміти сутність змін у формуванні і розвитку духовної

культури, їх позитивні риси і недоліки, ставлення населення до таких культурних явищ як національна драматургія, поезія. Однак саме через те, що культурні явища були надзвичайно багатогранними, говорити про вичерпні відповіді на усі питання, поставлені в ході проведення коренизації, не доводиться. Малодослідженою лишається проблема культурних процесів у багатоетнічних регіонах, ставлення національних митців щодо втручання влади і жорсткого контролю над літературним середовищем. Саме тому метою статті є висвітлення культурних процесів в етнічному середовищі Донбасу в 20–30-ті рр. ХХ ст., зокрема, становлення літературного, театрального життя, а також впливу цих явищ на розвиток національної свідомості населення регіону.

Наприкінці червня 2017 року громадська організація «Таврійська гуманітарна платформа» та Міністерство інформаційної політики України організували круглий стіл на тему: «Стратегія культурно-просвітницької роботи на Донбасі: бачення громадянського суспільства», де розглядалися питання стратегії і тактики культурно-просвітницької роботи в умовах окупації Донбасу.

Серед актуальних просвітницьких тем для Донбасу, за словами голови правління громадської організації «Українська Ініціатива» Юрія Косенка, на сьогодні є тема декомунізації, а також історії українського Донбасу.

«Надзвичайно важливо налагоджувати горизонтальні зв'язки між різними громадськими організаціями і проводити різні культурно-просвітницькі заходи. Існує кілька магістральних тем, які дають досить хороші наслідки – це тема визвольних змагань, історія українського Донбасу від часів козаччини до 1917 року, а також викриття злочинної сутності комуністичної ідеології і ілюстрація того, що робили комуністи на Донбасі. Окрема тема висвітлення культурних діячів-письменників, громадських діячів тощо, які були родом з Донбасу», – додав Косенко [1].

Для висвітлення проблеми ми користувались документами 1920–1930-х років, періодичними виданнями того часу та науковими розвідками сучасних дослідників. Треба визнати, що питання про культурно-освітні процеси у багатоетнічному середовищі, регіональний аспект проблеми розглянуті досить широко. Це дослідження історико-політичних процесів Донеччини і Луганщини у XVII–XXI ст., зроблене Кульчицьким С., є предметом наукових розвідок Якубової Л. [2]. Серед робіт, у яких розглядається процес розвитку культурних явищ певної етнічної спільноти, варто назвати монографію і статті Мальярчук Н. щодо росіян Донбасу; науковий доробок Яруцького Л. та Сучкової О. щодо єврейської меншини; Шитюк М., Шкварець В., Козирева М., Васильчук В. щодо етнічної історії німців України; Якубової Л. – грецького населення сходу і півдня України [3].

Отже, вивчення культурних процесів 20–30-х рр. XX ст. дає змогу врахувати досвід минулих поколінь у вирішенні споріднених із сучасністю проблем.

У другій половині 1920-х – початку 1930-х років перед відділами нацмен постало завдання поширення мережі культурно-освітніх закладів, покращання їх матеріальної бази, збільшення кількості постійних членів. Ці завдання були спрямовані на зростання ролі освітніх установ не стільки як осередків культурного життя населення, а з метою проведення агітаційно-масової роботи, що повинно було стати у нагоді більшовикам у закріпленні їх влади у поліетнічному середовищі.

Для потреб національних меншин створювалися мистецькі та культурно-освітні установи. Їх основною метою було пропагувати та підносити радянський спосіб життя. Комуністична партія зосереджувала у своїх руках всю повноту влади, здійснювала необмежений контроль за ідейно-політичним та культурним життям суспільства. Але ні щільна увага з боку центральних і місцевих відділів нацмен, ні збільшення кошторисів майже не відбилося на якості роботи установ культури. Більша частина коштів не доходила до конкретних установ, а головними перешкодами роботи культурних закладів залишалися формальне ставлення місцевих виконкомів, обмаль кваліфікованих кадрів, недостатнє постачання літератури національними мовами [4, арк. 18]. Про ці недоліки свідчать звіти комісії ОБНМ Маріупольської округи, що обстежувала діяльність культурно-освітніх установ у грецьких національних районах у жовтні 1928 року. Стан культурно-освітніх установ, а саме

шкіл, бібліотек, червоних кутків вважався незадовільним, робота проводилась виключно російською мовою, були відсутні навіть гуртки по вивченню грецької мови і культури [4, арк. 35].

Для задоволення потреб друкованою літературою рідною мовою населення України в другій половині 1920-их років були створені такі національні видавництва: «Культур-Ліга» (єврейською), «Трибуна на Україні» (польською). Навчальна, художня література, політ-агітки грецькою мовою постачались із Ростовського видавництва «Неа Зої», тюрко-татарською мовою постачання книжкової продукції проводилось державним видавництвом Кримської АРСР. Крім національних, справою постачання книжкової продукції мовами етнічних спільнот займалося Державне видавництво України (далі – ДВУ), навчальну літературу, періодичні видання з 1926 року друкувала Всеукраїнська філія Центрального видавництва народів СРСР. У 1932 році для урумів і румеїв постачання книжкової продукції провадилось вже з Маріуполя, де було відкрито грецьке національне видавництво [5, арк. 41–42].

Відкриття національних видавництв та створення мережі культурно-освітніх закладів дали поштовх розвитку національної культури та мистецтва. Історичні умови 1920-х – початку 1930-х років: бурхливе піднесення громадської діяльності, відчуття важливих змін не тільки в політичному, економічному, а й в художньому житті в столиці і відголоси його на місцях. Подібно до освіти, література, музика, театр та інші галузі культурного життя того часу користувались певною свободою. Але державні інститути поступово підпорядковували цей рух своїм

інтересам. Оскільки культурні заклади, що повинні були вдовольняти культурні запити етнічних спільнот, належали до структури комітетів політосвіти, останні стали своєрідними цензурними установами, стежили за відповідність офіційним ідеологічним настановам.

Одним з найважливіших напрямів культури, що дає можливість зрозуміти етнічні потреби є художня література. Цей жанр творчості майже універсальний із точки зору можливостей проникнення в усі сторони дійсності, – література, як найбільш ідейний, так і найбільш філософський із жанрів творчої діяльності. З її допомогою стає можливим глибоке проникнення в душу народу, адже вона зростає на основі культури народу, його господарського досвіду, соціальних, історичних уявлень, моральних норм, фольклору, мови тощо. Тому організація літературних гуртків, як осередків зростання національної творчої інтелігенції, так само як і діяльність театрів, бібліотек, гуртків, народних самодіяльних колективів підтримувались радянською владою.

У другій половині 1920-х років при Ростовському грецькому видавництві була заснована грецька секція Асоціації пролетарських письменників, видавались літературні альманахи «Нео Зої» («Нове життя»), «Філологікон главахдаеман» («Літературна зоря») іонійською мовою. Тут були сконцентровані кращі представники літератори, що писали грецькою мовою, а саме поет Янніс Харлампійович Канонідіс (Ерістеас), перекладач і знавець іонійської і грецької демотичної мови Фемістокл Гріоріадіс, Костянтин Харлампійович Тархарас (Канонідіс), поет Іраклій Георгіадіс, Олександр Акурастос [6, С. 126].

Друга поліграфічна база грецькою мовою була створена у Маріуполі. До 1933 року Українське державне видавництво друкувало художню і політичну літературу грецькою мовою. Саме Маріуполь стає центром як національного, так і полікультурного розвитку. У різні роки у видавництві виходять друком збірки віршів грецьких поетів А. Мацука, М. Данно, Х. Ахтира, Г. Костоправа, Д. Ерістеаса, А. Дімітріу. У кінці 1933 року було створено Донецьке обласне грецьке видавництво, куди була передана поліграфічна база для грецької типографії. З 1933 по 1937 роки, крім газет, виходили літературний альманах «Флогомінітрес спітес» («Іскри, що віщують полум'я»), потім «Неотіда» («Юність», якої до 1937 року вийшло 5 номерів), дитячий журнал «Неос махітіс» («Юний технік»), пізніше «Піонерос» [7, арк. 8].

Створення грецького видавництва у Маріуполі дало поштовх формуванню літературного об'єднання молодих грецьких письменників і поетів під творчим керівництвом Георгія Костоправа. Кількість його членів швидко зростала. У 1932 році їх було 9, в 1933 вже 14, а в 1937 об'єднання нараховувало 30 осіб. Серед його членів були такі видатні поети, перекладачі, актори, режисери та інші творчі особистості як А. Дімітріу (Мармарінос), В. Галла, Д. Теленчі, Х. Акрітас, М. Тишлик, А. Мацура, К. Ханделди, Ф. Ялі, Г. Коссе, Ф. Узун, А. Шапурма [6, С. 127].

Найбільш видатною і водночас драматичною постаттю був Г. А. Костоправ (1903–1944). Уродженець села Малоянисоль він став одним із засновників грецької поезії (складав вірші українською, румейською мовами), перекладач, редактор журналу «Піо-

нерос», складач альманаху «Неотіда», член Союзу радянських письменників СРСР. За період роботи редактором газети «Колективістіс» очолював групу молодих письменників і поетів. Обирався делегатом Вседонецького з'їзду пролетарських письменників (Сталіно, 1933), Першого Всесоюзного з'їзду письменників (Москва, 1934).

Творчість грецьких літераторів неодноразово була предметом розгляду Спілки пролетарських письменників та поетів Донбасу, де відзначалось не тільки кількісне зростання літераторів, а й якість їх творів. Особливу увагу привертала творчість Г. Костоправа, який вважався засновником грецької поезії. Друкувались його поеми «Лампус» (1932), «Леонтій Ханахбей» (1934), збірки віршів «Перші кроки» (1933), «Здравствуй, життя» (1927) та інші [6, С. 126–127]. Двічі проходили творчі звіти поета (в 1934 і 1936 роках, де відзначалось, що творчість Г. Костоправа та інших митців – членів грецької літературної групи користуються великим успіхом не тільки серед грецького населення, а й жителів Донеччини взагалі [8, С. 111–112; 125–126].

Серед етнічних спільнот Донбасу пошаною і популярністю користувалося театральне мистецтво. Оскільки до 1929 року ним обмежувалась діяльність Наркомату освіти в галузі мистецтва, комітети політичної освіти пильно стежили за їх організацією і репертуаром, нещадно боролися таким чином із «дрібнобуржуазною ідеологією театрів». Культурні потреби населення задовольнялись у тій якості, яка вдовольняла політичні амбіції більшовиків. У 1920-ті – першій половині 1930-х років в Україні були організовані єврейський, грецький та російський національні

театри, польська драматична група, театральні гуртки майже всіх етнічних спільнот. Взагалі в цей період працювали 44 театральні групи артистів, укомплектовані за національною ознакою, з них 32 російські, 5 українських, 4 єврейських [9, арк. 58]. Крім того, офіційними каналами виділялись субсидії російським театрам у Києві, Харкові, Одесі.

Найвідомішою в 1920-і роки була театр-студія «Культур-Ліга», перетворена у 1924 році в Перший державний єврейський театр України. Започаткований був 8 квітня 1919 року за наказом Колегії Наркомату освіти як Центральний єврейський театр-студія Всеукраїнського театрального комітету при НКО. Кошти отримували від НКО Російської федерації, а потім, частково, від Київського губернського відділу народної освіти. Вже з 1926/27 бюджетного року на утримання Державного єврейського театру було виділено 40 тис. крб, що складало 65 % щорічних субсидій на утримання національних театральних студій і труп, літературних асоціацій [10, арк. 58–61]. Крім проведення гастролей, Державний єврейський театр готував молоді кадри артистів, режисерів та викладачів. При театрі була організована режисерсько-лаборантська група з 6 осіб, які брали участь у театральних постановках. Досвід у справі постановки спектаклів був накопичений чималий, отже, за період стажування в Москві (1921–1923 роки) театром керував спочатку Вахтангов, а потім – Мейерхольд. Влітку 1936 року Єврейський театр гастролював по Донеччині [11, арк. 17].

Крім театру «Культур-Ліга» в Києві працював єврейський театр «Кунст-Вінкл». У 1922–1929 роках тут сфор-

мувався стабільний творчий колектив, основу якого склали актори Е. Абе-ліов, З. Алектер, Л. Бугова, А. Гайдарін, Р. Каплан, Л. Калманович, С. Клейман, М. і Е. Ліфшиц, С. Ейдельман, З. Ягода та інші. Репертуар театру включав 40 найменувань, в тому числі єврейську і світову класику. Зважаючи на те, що репертуар театру «Кунст-Вінкл» був «видержаний виключно ідеологічно», а ряд акторів мали заслуги перед владою, на початку 1929 року театр був реорганізований у пересувний, основною задачею якого стала наочна демонстрація реалізації державної національної політики [12, С. 83–86].

Національний грецький театр був заснований за ініціативою Г. Косто-права у 1932 році на базі Російського драматичного театру в місті Маріуполі. У витоків театру стояли такі відомі грецькі режисери як Дранга (Сартана), Теленчі (Малоянисоль). Обидва були випускниками Харківського театраль-ного інституту. З початку свого існування театр був пересувним, а у 1935 році розмістився у приміщенні державного драматичного театру. У його планах було розширення репертуару за рахунок спектаклів національних митців, підготовка складніших за декорацією і режисурою постановок [13]. З цього часу на сцені театру ставились вистави рідною мовою. Переклади здійснювали Костоправ, Теленчі, Галла. Спектаклі з успіхом проходили в Маріуполі, грекомовних селах Донеччини. Проводилися гастролі в Харкові, містах і селищах Кримського півострову. До репертуару Грецького театру входили як класичні твори, так і твори грекомовних авторів. Серед них п'єси Мольєра, Пушкіна, Корнійчука, Арбузова, поеми «Весна повертається» та

«Осінні листя» Костоправа, «Логарізма» Теленчі.

Даніїл Теленчі був поетом, прозаїком, драматургом, перекладачем румейської мови, актором, режисером, завідував театральною частиною грецького театру. Він був із маріупольських греків, народився в селі Малоянисоль. Закінчив Грецький педагогічний технікум, потім Харківський музично-драматичний інститут. Крім відомої театральної п'єси «Логарізма» («Розплата»), писав новели, друкувався в періодичній пресі. Як і Костоправ був репресований у 1937 році [14].

Склад театральної трупи був невеликим. До нього входили А. Макдаліц, Д. Черниця, В. Булі, М. Хасхачіх, В. Домбай, В. Ногаш, П. Мамуйдар, Л. Карнаухова, Є. Узун, А. Аріх, Ф. Мак-Мак, П. Балахчі, Г. Севда, Ф. Лубе, С. Ангічер, В. Саул, Ф. Узун, М. Чіча, Я. Талах, М. Дангуці, В. Гаці, Ф. Кашкер, А. Савіца, Ф. Гурджі. Крім акторів до трупи входили музики в складі б осіб, що грали на національних музичних інструментах: баяні, даулі, зурні [14]. У 1937–38 роках органами НКВС практично всі актори і співробітники трупи були заарештовані як члени вигаданої організації «грецька антирадянська контрреволюційна повстанська шпигунська підпільна організація», сфабрикованої для виправдання необхідності проведення репресій та припинення політики коренізації серед греків України. У грудні 1937 – на початку 1938 років у містах Маріуполь, Сталіно, Харків, Одесі та Києві було заарештовано майже всіх, хто мав відношення до політики «еллінізації» та діяльності грецьких культурних і навчальних закладів [15]. Живими залишилося лише декілька осіб.

Відомо, що змогли вижити В. М. Домбай, В. М. Булі, В. Г. Ногаш.

У цей час відроджувалась і національна фольклорна музика, танці, організовувалися самодіяльні колективи. Самодіяльний грецький фольклорний ансамбль пісні і танцю був організований у 1935 році Наумом Віткусом як ансамбль при політвідділі Сартанської МТС для виступу на Всесоюзному фестивалі художньої самодіяльності етнічних меншин. У наступному 1936 році на фестивалі ансамбль зайняв перше місце. Присутній на фестивалі В. Мейерхольд високо оцінив творчість колективу. Діяльність ансамблю сприяла активізації багатьох традиційних жанрів пісенного фольклору румеїв. На жаль, він проіснував недовго, і вже у 1937 році був розформований. У його репертуарі були театралізовані виступи, традиційні обряди, народні грецькі танці, пісні. Ансамбль був відроджений лише у 1960-ті роки і успішно виступав у містах і селах Донецької області, пропагуючи традиційну і сучасну румейську пісню, а також народні танці [16, С. 102–105]. Занепад мови та живої народної творчості протягом століть, необізнаність молодого покоління з культурно-побутовою спадщиною свого народу приводили до занепаду етнічних культур взагалі, тому діяльність самодіяльних колективів так чи інакше сприяла збереженню не тільки рідної мови та культури, а й впливала на розвиток національної свідомості.

Ми згодні з більшістю сучасних дослідників, що однією із головних прогалин радянської культурної політики було саме неврахування національно-культурного фактору. Весь зміст та наповнення етнокультурної діяльності ніяким чином не враховувало націо-

нальних особливостей, а проходило у дусі марксистсько-ленінської ідеології. Галузі освіти і культури, залишивши як фактор ідентифікації кожної національної меншини мову, були покликані поступово нівелювати у дітей та молоді національних меншин традиційні культурні та релігійні відмінності і таким чином розпочати формування нової радянської спільноти.

Отже, розглянувши процес організації та діяльності культурно-освітніх установ, мережі національних державних видавництв, які намагались видавати поліграфічну продукцію національного, а не політичного спрямування, розвиток установ масової культури та мистецтва, можна зробити певні висновки про стан культурно-освітньої роботи щодо етнічних меншин. Ми вважаємо, що головною прикметою

діяльності культурних установ, творчих осередків була їх заполітизованість, обмеженість самодіяльності. Обумовлено це, насамперед, їх прямою підпорядкованістю і залежністю від відділів агітації і пропаганди при губернських та окружних комітетах КП(б)У. Цим фактом була зумовлена специфіка роботи всіх установ, пріоритети надавались політичному вихованню, перш за все, дітей і молоді.

Незважаючи на тотальний контроль із боку більшовицької партії та державних установ, активна діяльність творчих осередків привела до значного поживлення культурного життя, підштовхнула до активізації проявів національної культури, відродження якої було перервано політичними репресіями і вбивствами визначних представників творчої еліти.

Примітки:

1. Стратегія культурно-просвітницької роботи на Донбасі: бачення громадянського суспільства: прес-конференція [Електронний ресурс]. – К., 26.06.2017. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2252218-strategia-kulturnoprosvitnickoi-roboti-na-donbasi-vid-gromadanskogo-suspilstva.html>.

2. Кульчицький С. Донеччина і Луганщина у XVII–XXI ст.: історичні фактори й політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі / С. Кульчицький, Л. Якубова. – К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – 813 с.; Якубова Л. Д. Етнонаціональна історія Донбасу: тенденції, суперечності, перспективи в світлі сучасного етапу українського націотворення / Л. Д. Якубова / НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2014. – 109 с.; Якубова Л. Д. Національне адміністративно-територіальне будівництво в УСРР / УРСР 1924–1940 рр. [Електронний ресурс] / Л. Д. Якубова // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2010. – 728 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalni_rajony; Якубова Л. Етнічні меншини в суспільно-політичному та культурному житті УСРР / Л. Д. Якубова. – К., 2006. – 507 с.

3. Малярчук Н. Росіяни в Донбасі (20–30 рр. ХХ ст.) (монографія) / Н. Малярчук. – Донецьк: ПП Чернецька Н. А., 2011; Яруцкий Л. Д. Евреи Приазовья / Л. Д. Яруцкий. – Мариуполь, 1996. – 322 с.; Сучкова О. Ю. Евреи в Донбасі (20–30-ті роки ХХ ст.): Дис. на здоб. ступ. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / О. Ю. Сучкова. – Донецьк, 2005; Шитюк М. М. Німці Півдня України: Історія та сучасність / М. М. Шитюк, В. П. Шкварець, М. Е. Козирева та ін. – Миколаїв, 2009. – С. 41–77; Васильчук В. М. Німці в Україні. Історія і сучасність (друга половина XVIII – початок ХХІ ст.) / В. М. Васильчук. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2004; Якубова Л. Д. Маріупольські греки (етнічна історія): 1778 р. – початок 30-х років ХХ ст. / Л. Д. Якубова – К., 1999.

4. Державний архів Донецької області (ДАДО). Ф. Р. 2. Оп. 1. Спр. 999. Арк. 18, 35.

5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО) України. Ф. 413. Оп. 1. Спр. 376. – 82 арк.
6. Літературна грецька група // Літературний Донбас. – 1932. – № 3. – С. 126–127.
7. ЦДАВО України. Ф. 413. Оп. 1. Спр. 353. – 77 арк.
8. Літературний Донбас. – 1934. – № 11–12. – С. 110–112; 1936. – № 5. – С. 124–126.
9. ЦДАВО України. Ф. 413. Оп. 1. Спр. 122. Арк. 58.
10. ЦДАВО України. Ф. 413. Оп. 1. Спр. 150. Арк. 58–61.
11. ДАДО. Ф. Р. 1163. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 17.
12. Дузь Л. П. Из истории еврейских театров на Украине в 20–30-е гг. / Л. П. /Друзь / Те-зи до наукової конференції: Єврейське населення півдня України: історія та сучасність. – За-поріжжя, 1992. – С. 83–86.
13. Маріупольський грецький театр // Социалистический Донбасс. – 1935. – 28 листопада.
14. Маріупольський красназнавчий музей. Музей історії та побуту греків Приазов'я. Екс-позиція: «Греки Приазов'я: література та мистецтво». с. Сартана. (автори: Л. Н. Кір'яков, Л. І. Кучугура, Р. І. Саєнко, А. І. Папуш); Народний етнографічний музей. с. Старомлинівка, Донецька обл.
15. Енциклопедія історії України [Електронний ресурс] / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Ін-ститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2004. – Т. 2: Г–Д. – 518 с.: іл. Автор: Л. Д. Якубова. – Режим доступу: http://history.org.ua/?termin=Grecka_pidp_org_1937-1938; том: 2.
16. Хаджинов Е. В. З історії фольклору південного Донбасу / Е. В. Хаджинов // Народна творчість та етнографія. – 1976. – № 3.

References

1. Stratehiia kulturno-prosvitnytskoi roboty na Donbasi: bachennia hromadianskoho suspilstva: pres-konferentsiia [*Strategy of cultural and educational work in the Donbass: a vision of community-based society: a press conference*], К.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2252218-strategia-kulturnoprosvitnickoi-roboti-na-donbasi-vid-gromadanskogo-suspilstva.html>
2. Kulchyt'skyi S. Donechchyna i Luhanshchyna u XVII–XXI st.: istorychni faktory u politychni tekhnologii formuvannia osoblyvoho ta zahalnoho u rehionalnomu prostori [*Donetsk and Lugansk region in the XVII–XXI centuries: historical factors and political technologies of formation of special and general in the regional space*]. К.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2015, 813 s.; Yakubova L. D. Etnonatsionalna istoriia Donbasu: tendentsii, superechnosti, perspektyvy v svitli suchasnoho etapu ukrainskoho natsiotvorennia [*Ethnonational history of the Donbas: trends, contradictions, prospects in the light of the modern stage of Ukrainian nationalization*] / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy, К.: Instytut istorii Ukrainy, 2014, 109 s., Yakubova L. D. Natsionalne admini-stratyvno-terytorialne budivnytstvo v USRR / URSR 1924–1940 [National administrative-territorial construction in the Ukrainian SSR / USSR 1924–1940]. In: *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 7: Mi-O / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy, К.: V-vo «Naukova dumka», 2010, 728 s.: il. http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalni_rajony; Yakubova L. Etnichni menshyny v suspilno-politychnomu ta kulturnomu zhytti USRR [*Ethnic minorities in the socio-political and cultural life of the Ukrainian SSR*], К., 2006, 507 s.*
3. Maliarchuk N. Rosiiany v Donbasi (20–30 rr. XX st.) (monohrafiia) [*Russians in the Donbass (20–30 years of the XX century)*], Donetsk, PP Chernetska N. A., 2011; Yarut'skyi L. D. Evrey Pryazovia [*Jews of the Azov Sea*], Maryupol, 1996, 322 s.; Suchkova O. Iu. Yevrei v Donbasi (20–30-ti roky XX st.) [*Jews in the Donbass (20–30's of the twentieth century)*]: Dys. na zdob. stup. kand. ist. nauk, Donetsk, 2005; Shytiuk M. M. Nimtsi Pivdnia Ukrainy: Istorii ta suchasnist [*Germans of the South of Ukraine: History and the present*], Mykolaiv, 2009, S. 41–77; Vasylchuk V. M. Nimtsi v Ukraini. Istorii i suchasnist (druha polovyna XVIII – pochatok XX st.) [*The Germans in Ukraine. History and the present (second half of the XVIII – the beginning of the XXI century.)*]. – К.: Vydavnychiy tsentr KNLU, 2004; Yakubova L. D. Mariupolski hreky (etnichna istoriia): 1778 r. – pochatok 30-kh rokiv XX st. [*Mariupol Greeks (ethnic history): 1778 – the beginning of the 30's of the twentieth century*], К., 1999.

4. Derzhavnyi arkhiv Donetskoï oblasti (DADO). F. R. 2. Op. 1. Spr. 999. Ark. 18, 35. – The State Archives of the Donetsk Region.
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia (TsDAVO) Ukrainy. F. 413. Op. 1. Spr. 376. 82 ark. – The Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
6. Literaturna hretska hrupa [Literary Greek group]. In: *Literaturnyi Donbas*, 1932, № 3, S. 126–127.
7. TsDAVO Ukrainy. F. 413. Op. 1. Spr. 353. 77 ark. – The Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
8. *Literary Donbass*, 1934, № 11–12, S. 110–112; 1936, № 5, S. 124–126.
9. TsDAVO Ukrainy. F. 413. Op. 1. Spr. 122. Apk. 58. – The Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
10. TsDAVO Ukrainy. F. 413. Op. 1. Spr. 150. Apk. 58–61. – The Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
11. DADO. F. R. 1163. Op. 1. Spr. 3. Ark. 17. – The State Archives of the Donetsk Region.
12. Duz L. P. Yz ystoryy evreiskykh teatrov na Ukrainy v 20–30-e hh. [From the history of Jewish theaters in Ukraine in the 20–30-ies.]. In: *Tezy do naukovoï konferentsii: Yevreiske naseleattia pivdnia Ukrainy: istoriia ta suchasnist.* – Zaporizhzhia, 1992., S. 83–86.
13. Mariupolskyi hretskyi teatr [*The Mariupol Greek Theater*], Sotsyalystycheskyi Donbass, 1935, 28 lystopada.
14. Mariupolskyi kraieznavchyi muzei. Muzei istorii ta pobutu hrekiv Pryazovia. Ekspozytsiia: «Hreky Pryazovia: literatura ta mystetstvo» [*Mariupol Museum of Local Lore. Museum of History and Life of the Greeks of the Azov Sea. Exposition: „Greeks of the Azov Sea: Literature and Art”*]. s. Sartana. (avtory: L. N. Kiriakov, L. I. Kuchuhura, R. I. Saienko, A. I. Papush); Narodnyi etnografichnyi muzei. s. Staromlynivka, Donetska obl.
15. Entsyklopediia istorii Ukrainy [*Encyclopedia of Ukrainian History*] / redkol.: V. A. Smolii ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – K.: Naukova dumka, 2004, T. 2: H-D, 518 s.: il. Avtor: L. D. Yakubova: http://history.org.ua/?termin=Grecka_pidp_org_1937-1938; tom: 2.
16. Khadzhynov E. V. Z istorii folkloru pivdennoho Donbasu [From the history of the folklore of the southern Donbas]. In: *Narodna tvorchist ta etnografiia*, 1976, № 3.